D. D.

DISSERTATIO ACADEMICA

DE

LAVANDULA,

QUAM,

CONSENS. EXPER. FAC. MED. UPS.

PRÆSIDE

VIRO NOBILISSIMO

CAROLO Á LINNÉ,

MED. ET BOT. PROF. REG. ET ORD.

PUBLICO EXAMINI SUBJICIT

STIPEND. WREDIANUS

JOHANNES DANIEL LUNDMARK,

NERICIUS.

IN AUDIT. GUSTAV. MAJ. D. 20 DEC. 1780.

UPSALIÆ,

TYPIS DIRECT. JOHAN. EDMAN, REG. ACAD. TYPOGR.

Ad certiſſimam Individuorum in Regno vegetabili cognitionem conducunt accuratiores plantarum deſcriptiones, eamque ob cauſſam ab omnibus recentioris ævi Botanices Cultoribus exoptatæ fuerunt. De neceſſitate novas & clariores elaborandi deſcriptiones ſatis ſuperque perſuaſi fuerunt Mediæ ætatis Botanici, maximis obruti difficultatibus in Antiquiſſimorum Auctorum brevibus & obſcuris explicandis adumbrationibus. Hoc tam arduum, quam laudabile opus adgreſſi ſunt plures, quos inter præcipue eminent RAJUS, MORISON & BAUHINUS, qui in maximum ſcientiæ emolumentum integra conſcripſerunt volumina de iis, quas perſpectas ſibi habebant, plantis; quorum autem poſtea exemplum rarius, quam par eſt, fuit imitatum. Quid? quod occupata potius videtur induſtria Botanicorum in condendis ſyſtematibus, characteribus & differentiis, una cum inſatiabili novum inveniendi cupidine. Ingens etiam plantarum, quæ indies detegebantur, copia effecit, ut contenti eſſent Botanici deſcriptionibus breviori-

 bus,

bus, quarum autem ſæpius apparuit vitium, ut nova fuit reperta ſpecies.

Deſcriptiones exactiſſimæ & longiores eis etiam tædium movent, qui totos ſeſe botanico devoverunt ſtudio; in caſu vero neceſſitatis eo redacti ſumus, ut verboſior etiam placeat auctor, qui naturalem plantæ ſtructuram cum in finem accuratiſſime adumbraverit, ut inde, quid maxime eſſentiale ſit, colligere queamus. Eam ob cauſſam haud contemnendæ ſunt Monographiæ Generum, quibus omnes unius ejusdemque Generis Species inter ſe comparari poſſunt & definiri; ea vero tunc obſervanda Methodus, ut primum fiat deſcriptio generalis earum proprietatum, quæ naturalem Generis ſtructuram conſtituunt & deinde probe notandum, qua in re ſpecies quæcumque a Generali differat. Tali modo breves ſatis evadunt deſcriptiones ſpeciales & quando terminis artis & ſcientiæ, non vero cujusvis regionis propria utimur lingua, inde accidit, ut paucis plus erudiat verbis Deſcriptor peritus, quam pagellis integris Scientiæ ignarus.

In votis eſſet, ut plures ejusmodi haberemus deſcriptiones Generum, in primis majorum, quæ, quando magis naturalia fuerunt, ob differentiam ſæpe minimam Specierum, difficillime enodantur. Incommodum hoc, ævo recentiori, haud parum auxit nimia Specierum multiplicatio, inde exorta, quod varietates & ſpecies non ſeparaverint Botanici & plantæ plures, (quæ Varietates eſſe debuerant) ſejunctæ ſint ob differentiam exiguam, hirſutiem nempe, contor-

torsionem, ramificationem majorem, & quæ sunt cetera a cultura, climate & solo pendentia signa. Hujus indolis sunt errores, quos vigilantior Botanicus evitare conatur, sed qui facilius sese insinuant, quando non omnes species, nedum Genus ipsum sufficienter cognoscit Scriptor. Prorsus vero impossibile est, ut effugi possit confusio, si, quando nova describatur planta, omissæ fuerint notæ, quibus ab antea cognitis discerni possit. Hoc mihi æque absonum videtur, ac si quis rem quamdam demonstrare vellet, non vero indicaret, quænam a præmissis sequi deberet conclusio.

Hæc perpendens, GENUS LAVANDULÆ pro virili illustrare constitui, quod ob ipsam paucitatem specierum, mihi præ aliis placuit, quatenus & tenuis mea Minerva & res angusta domi longiorem disquitionem, majoremque detrectent sumtum. Tuum erit, L. B. conatuum meorum mitem agere Censorem.

NOMEN.

In explicanda ratione nominis Lavandulæ non omnes consensere Auctores, jam hanc, jam aliam fingentes denominationis originem; quum vero parum prosit enumerare omnes, paucis tantum nominare lubet, vero simillimum esse, quod Lavandulæ nomen desumtum sit a *lavando*, quia herba in lavacris & balneis frequentissime fuit usurpata.

ORDO NATURALIS *).

VERTICILLATÆ variis apud Auctores nominibus occurrunt; ſunt enim

Verticillatæ & Galeatæ, MORIS. RAJI.
Labiatæ & Perſonatæ, TOURN. PONTED. ADANS.
Ringentes, ROYENI.
Gymnotetraſpermæ HALLERI.
Dimacroſtemones, WACHENDORFII.
Petaloſtemones Tetrandæ, GLEDITSCHI.
Monopetali Irregulares, RIVINI.

Characterem earum Eſſentialem potiſſimum conſtituunt: COROLLA irregularis, FILAMENTA 4, quorum duo longiora ſemper fertilia, STYLUS unicus, plerumque intra *Germina* poſitus, SEMINA 4 nuda, ſolo calyce perſiſtente conſervata.

In eo etiam plerumque conveniunt *verticillatæ*, quod ſit

CAULIS tetragonus, vulgo erectus, articulatus, brachiatus.

FOLIA plurimis oppoſita, ſæpius indiviſa & rariſſime diſſecta, piloſa, punctata.

FULCRA. *Stipulæ & Cirrhi* nulli. *Spinæ* rariſſimæ, ſed *Pili* glanduloſi, ſæpius ramoſi, plumoſi. *Bracteæ* ſæpius verticillum involventes.

INFLORESCENTIA plerumque *verticilli* in axillis foliorum, interdum magis remoti, interdum confluentes in Racemos, rarius ſpicatos, ſæpius ſpiciformes.

CA-

*) Palmarium artis eſſe, inquirere in Ordines Naturales, dudum ſtatuit Cæſalpinus.

CALYX: *Perianth.* 1-phyllum, erectum, tubulosum, limbo plerumque 5-fido, persistens.

COROLLA monopetala. *Tubus* calyce vulgo longior, cujus basis tubulosa saccum melleum continet & vices *Nectarii* subit. *Limbus* ampliatus, 5-fidus in plurimis & vere verticillatis ringens; *Labium superius* erectum, bifidum: *Lobis* sæpe connatis in galeam fornicatam, genitalia longiora conservantem. In floribus magis regularibus labium superius obsoletum est. *Labium inferius* 3-fidum, sæpe dilatatum, elongatum, *Lacinia* intermedia in plurimis rotundata.

STAMIN. *Filamenta* 4, supra basin tubi inserta, sub labio superiore adscendentia, in galeatis curva, basi infra insertionem cum stria elevata decurrentia ad receptaculum: horum duo superiora longiora, reliqua duo in nonnullis parum breviora, in aliis brevissima & quasi rudimenta solummodo staminum, nam sterilia. *Antheræ* in Didynamis 4, in Diandris 2 (reliquarum vix rudimenta) plerumque conniventes & fere conjugatæ, apicem *Styli* involventes.

PISTILL. *Germen* minimum, sæpe sulco cruciato exaratum & superum. *Stylus* unicus, filiformis, derectionem Filamentorum sequens, sæpe longior, apice incurvatus. *Stigma* vulgo bifidum: laciniis acutis, altera longiore dorsum corollæ spectante.

PERICARP. *Calyx* permanens, rigidus, in cujus sinu

SEMINA 4 æqualia, conniventia, interdum angulata, truncata.

QUALIT. *amaræ* cum *Acredine*, ſpirantes (in primis ſuffruticoſæ apricæ & ringentes)
OLIDUM in epidermide herbæ, in vaſis minimis oleo volatili plenis.
SAPIDUM in corticali & fibroſa ſubſtantia.
VIRES primariæ Orgaſticæ, tonicæ, ſtimulantes, *hinc* pellentes.
Externe: Reſolventes.

GENUS.

Ad verticillatas Ringentes & Irregulares relata eſt Lavandula, cujus hucusque characterem Eſſentialem conſtituit *Corolla Reſupinata* *), hoc eſt, corolla Irregularis, cujus Labium ſuperius inferiore majus fuit, quam notam characteriſticam nuper detecta Lavandula *Carnoſa* fruſtraneam & inutilem reddidit; Labium enim illius ſuperius inferioris duplam fere habet magnitudinem; quum vero in ceteris adeo conveniat cum Lavandula, ut habitus ipſe oculis periti Botanici indicare poſſit, quod ad hoc referri debeat Genus, eam inde ſeparare minime licuit; ſed ut ſub eodem cum Lavandula Genere contineri poſſit, a Flore reſupinato characterem deſumendum eſſe putavimus; partibus enim floris primariis gaudet reſupinatis. Eum vero appellare placuit florem reſupinatum, qui Corolla conſtat irregulari & geni-

ta-

*) Figuram Corollæ Reſupinatæ &, priorem Generis Lavandulæ Characterem repræſentat Tabella ab initio Diſſertationis adpoſita, Genitalia vero reſupinata conſpici non poſſunt, quum intra Tubum Corollæ lateant. Fig. 1. Corolla & Calyx cum Bractea; fig. 2. Corolla cum Calyce, bractea ademta.

talibus ad labium inferius reflexis & insertis; perinde est, sive corolla resupinata fuerit, nec ne.

Hoc modo non tantum ab Hyssopo *Lophantho* & Ajuga *Orientali*, quibus corolla, non vero flos resupinatus, distinguitur; sed etiam ab Ocymo, cujus stamina ad basin processum emittunt.

CHARACTER ESSENTIALIS:

CALYX bilabiatus, FLOS resupinatus, FILAMENTA absque processu.

CHARACTER NATURALIS:

PLANTA suffruticosa; pedalis, vel sesquipedalis.

RADIX ramosa.

CAULIS paniculatus, brachiatus, incanus, solidus.

RAMI erecti; tetragoni, oppositi.

FOLIA opposita, plerumque sessilia, inferiora sæpius petiolata. *Petioli* canaliculati.

SPICA terminalis, pedunculata, solitaria, erecta, pollicaris. *Bracteæ* calycibus breviores, oblongæ, patentes, cum fructu persistentes. *Flores* subverticillati, coarctati, bracteis suffulti.

CALYX: *Perianthium* monophyllum, tubulosum, resupinatum, striatum, ore dentatum: dentibus brevissimis; persistens, scariosum.

COROLLA monopetala, irregularis, ringens. *Tubus* cylindraceus, calyce longior. *Limbus* patens. *Labium Superius* bifidum; *inferius* trifidum, vel integerrimum.

STAM. *Filamenta* 4, deflexa, quorum duo breviora intra tubum corollæ. *Antheræ* subrotundæ.

PISTIL. *Germen* 4-partitum. *Stylus* filiformis, longitu-

gitudine tubi, verſus ſtamina deflexus. *Stigma* bilobum, lobis emarginatis, connivens.

PERICARP: nullum. *Calyx* ſemina fovens, connivens, usque dum matureſcunt, quo facto hiat.

SEMINA 4. obovata.

PLACENTATIO. Quando germinaverit ſemen, oritur *Corculum* ſemine veſtitum, cujus jam exuitur Epidermis & duo ſeſe expandunt Cotyledones ovati, baſi tranverſe diſſecti; hinc quaſi triangulares angulis obtuſis, diu perſiſtentes.

GERMINATIO in terra frigida 15 aut 18 dierum ſpatio peragitur.

FOLIATIO revoluta-oppoſite.

ÆSTIVATIO *imbricata.*

TEMPUS FLORENDI per totam fere æſtatem in noſtris terris.

METHODUS DORMIENDI. Circa ſomnum Lavandulæ nihil ſingulare occurrit, ſed (uti vulgo in plantis accidit) appropinquante nocte folia majora latera ſuperiora cauli adjungunt, binaque oppoſita includunt quaſi & complectuntur foliola interiora, quæ, haud aliter ac rudimenta ramorum, in in axillis foliorum faſciculatim ſunt poſita.

SPECIES.

DIFFERENTIÆ SPECIFICÆ id continent, quod maxime eſſentiale & ſelectiſſimum eſt deſcriptionum omnium, eas tantummodo comprehendentes notas, quæ ad ſpeciem ab aliis omnibus antea cognitis diſtinguendam conducunt; quum vero numquam adeo ſint ſufficientes, ut per illas ab incognitis &

& in posterum detegendis discerni possit species quæcumque, inde patet, quod perpetuis subjectæ sint mutationibus, quotiescumque nova ejusdem Generis planta detecta fuerit.

1. LAVANDULA *Spica* foliis sessilibus lanceolato-linearibus margine revolutis, spica interrupta nuda.
2. LAVANDULA *Stoechas*, foliis sessilibus linearibus margine revolutis, spica coarctata comosa.
3. LAVANDULA *dentata*, foliis sessilibus linearibus pectinato-pinnatis, spica coarctata comosa.
4. LAVANDULA *pinnata*, foliis petiolatis pinnatis; foliolis cuneiformibus, spica imbricata.
5. LAVANDULA *multifida*, foliis petiolatis pinnatis: foliolis decursive-pinnatifidis: spica quadrangulari: angulis spiralibus.
6. LAVANDULA *carnosa* foliis petiolatis ovato-cordatis serratis carnosis, spica tetragona, calycibus recurvatis.

DESCRIPTIONES SPECIERUM.

Lavandula *Spica*.

CAULIS tetragonus, acutangulus, tomentosus.

FOLIA lanceolato-linearia, obtusa, margine revoluta, incana, superiora sessilia, inferiora petiolata.

SPICA longe-pedunculata, verticillata, interrupta; verticillis 6-vel 10-floris, inferioribus remotioribus. *Bracteæ* lato-ovatæ, aristatæ, acuminatæ, venosæ. *Flores* erecti, breve-pedicellati.

CALYX. *Perianth.* cylindricum, sulcatum, cærulescens. *Limbus* 5-dentatus, bilabiatus: dentibus tribus supe-

perioribus, quorum intermedius maximus, ſubrotundus, erectus. Inferiores duo lateralibus majores.

COROLLA reſupinata, violacea, calyce paulo longior, erecta. *Labium ſuperius* majus, lobis crenulatis; *inferius* brevius, lobo intermedio majore.

STAMIN. *Filamenta* omnia intra tubum corollæ. *Antheræ* violaceæ, peltatæ, quadrilobæ, ciliatæ.

SEMINA oblongo-ovata, nigra.

Obſerv. Tota planta tecta tomento ex pilis: ramulis furcatis.

Lavandula *Stoechas.*

CAULIS obtuſe-tetragonus; ramuli acute tetragoni.

FOLIA ſeſſilia, linearia, integerrima, ſupra ſulco longitudinali exarata, margine revoluta, ſubtus transverſim venoſa, rugoſa, rachide elevata, approximata, cana.

SPICA breve-pedunculata, tetragona. *Bracteæ* latoovatæ, ſubtrilobæ: lobo intermedio productiore; ſubtomentoſæ, purpureæ, venoſæ; in ſummitate ſpicæ ſteriles dilatantur in folia oblonga, majora, violacea, *Comam* ſpicæ conſtituentia. *Flores* initio floreſcentiæ in verticillo quaterni; ſed tandem augentur gemmis lateralibus, unde ſpica ſenſim teres evadit.

CALYX. *Perianth.* cylindricum, bilabiatum: *Labio* ſuperiore ovato, inferiore ſubquadrifido.

COROLLA reſupinata, purpurea. *Tubus* vix calyce longior.

FRUCTUS SPICA teretiuſcula, bracteis floſculis paucioribus. La-

Lavandula *dentata.*

CAULIS tetragonus, augulis prominentibus rotundatis utrimque sulco exaratis, hispidus.

FOLIA sessilia, linearia, pectinato-pinnata: *foliolis* linearibus brevibus truncatis; hispida: pilis punctis eminentibus insertis.

SPICA longius-pedunculata, pedunculo tetragono tomentoso. *Bracteæ* lato-ovatæ, apice rotundatæ, hispidæ, coloratæ, venosæ; terminales majores, saturatius coloratæ. In ceteris cum L. *Stoechade* convenit.

Lavandula *pinnata.* Tab. I.

CAULIS ramosissimus.

FOLIA pinnata: *foliolis* cuneiformibus, emarginatis; impari sæpius præmorso. *Petioli* canaliculati, inferiores longissimi.

SPICA tetragona, lanceolata, acuta. *Bracteæ* lanceolatæ, holosericeæ, quaternæ.

CALYX. *Perianth*: quadridentatum, incanum.

COROLLA resupinata, purpurea. *Tubus* erectus, calyce duplo longior.

STAMIN. *Filamenta* omnia intra tubum corollæ. *Antheræ* rotundæ.

Lavandula *multifida.*

CAULIS tetragonus, angulis acutis, villosissimis.

FOLIA pinnata: *foliolis* decursive pinnatifidis: *laciniis* 4 ad 5, (quarum tres marginis superioris & solitaria inferioris,) lanceolatis, obtusis; folia infe-

feriora petiolata, ſuperiora ſeſſilia; omnia plana, piloſa; ſuprema pilis duplicis figuræ veſtita: ſimplicibus paucioribus, compoſitis copioſioribus, ſemper madidis & ſubglutinoſis a transſpirante graveolente oleo.

SPICA longe-pedunculata: pedunculo tomentoſo; tetragona, lanceolata. Sub floreſcentia ſenſim elongatur & tandem cylindrica evadit, angulis 4, ſed ſpiralibus; hinc ſingularis *Spica fructus*. *Bracteæ* lanceolatæ, tomento-canæ, breviores. *Flores* in verticillo quaterni.

CALYX. *Perianth*: ovatum, verſus faucem ſenſim coarctatum. *Labium ſuperius* rectum, truncatum, denticulis tribus valde obſoletis: *Inferius* bidentatum, denticulis acutis, erectis, tubo corollæ adpreſſis.

COROLLA reſupinata, violacea.

FRUCTUS SPICA quadrangularis, ſpiralis, bracteis & calycibus emarcidis, dentibus calycinis hiantibus.

Lavandula *carnoſa*. Tab. II. fig. 1.

CAULIS tetragonus: angulis rotundatis, vix pubeſcens.

FOLIA ovato-cordata, carnoſa, ſerrata, venoſa, ſubtiliſſime pubeſcentia, tempore floreſcentiæ decidua, petiolata; petiolis longitudine foliorum, horizontalibus, ſemiteretibus, canaliculatis.

SPICA primo pyramidata, tetragona; ſub floreſcentia dilatatur & evadit teres: foecundatis vero Germinibus in cylindrum elongatur. *Bracteæ* carnoſæ, piloſæ, ciliatæ, acutæ, erectæ. *Flores* in verticillo quaterni, recurvi. CA-

CALYX. *Per*: apice recurvum, bilabiatum: *Labium ſuperius* indiviſum, ovatum, ſcarioſum, venoſum, rachide elevata, acutum, incurvatum, tubum corollæ deprimens & faucem labiumque inferius Calycis peracta floreſcentia arcte obtegens. *Labium inferius* indiviſum, breviſſimum, rotundatum, lunare, reflexum. *Faux* calycis coarctata, cum gibboſitate utrimque prominente, villoſa.

COROLLA cærulea. *Tubus* filiformis calyce multo longior, primo rectus, poſtea refractus, ſenſim verſus faucem ampliatus, compreſſus. *Limbo* ringente: *Labio ſuperiore* bifido utrimque reflexo, rotundato; *Fauce* lineari, perpendiculari. *Labium inferius*, quaſi operculum faucis expanſo flore dependet horizontaliter, concavum, oblongum, baſi attenuatum, integerrimum.

STAMIN. *Filamenta* lateri inferiori faucis inſerta, labio inferiori incumbentia & apicem verſus adſcendentia, labio vix breviora. *Antheræ* rotundæ.

PISTILLUM ut in reliquis.

FRUCTUS SPICA refert *Strobilum* cylindricum, ſquamis recurvatis. Tab. II. fig. 2.

Obſerv. Planta difficilius conjungitur cum reliquis hujus Generis, quas optime determinavit figura Corollæ; hanc tamen conjunctionem ſuadent calyx bilabiatus & genitalia reſupinata, quibus ab omnibus ſui ordinis Generibus probe diſtinguitur.

VARIETATES

oriuntur a cultura plures, quarum non niſi ma-

xime ſingulares nominare ſtatui, omittens eas, quæ diverſitate colorum unice differunt.

Lavandulæ *Spicæ* 3 exiſtunt varietates.

α) *anguſtifolia* foliis linearibus. In Hortis vulgaris, calyces producit copioſiores, fragrantiores.

β) *latifolia* foliis latioribus ovalibus, floribus calycibusque minoribus. Hæc lætius creſcit, annua.

γ) *tomentoſa* foliis plerumque albidis. Enaſcitur e ſeminibus ab Hiſpania allatis, ramulis lateralibus propaganda.

Lavandula *multifida* duas comprehendit varietates.

α) *monoſtachya* cana, ſpica ſimplici, caule villoſo, foliis brevioribus, obtuſioribus mollibus.

β) *polyſtachya* fruticoſa, glabra, ſpica polydactyla, caule glaberrimo, foliis majoribus acutioribus glabris. *Planta* annua, magnitudine priorem ſuperat.

Lavandula *Stoechas* triplici modo variat.

α) *purpurea* foliis latioribus, ſpicis ſeſſilibus angulatis apice purpureo-comoſis.

β) *pedunculata* foliis anguſtioribus, ſpicis elongato-pedunculatis rotundatis apice viride comoſis.

γ) *aphylla* cauliculis non folioſis. C. B.

SYNONYMA.

Omnia ea recenſere ſynonyma, quibus ab Auctoribus deſcriptum eſt hoc Genus, inutile foret, quapropter non niſi pauca & uſitatiſſima ejus nomina adferenda exiſtimaverim.

La-

1. Lavandula *ſpica* foliis lanceolatis integerrimis, ſpicis nudis, Sp. plant. pag. 800.

Lavandula C. B. Pin. p. 216, ubi omnia ante hujus Auctoris tempus enumerantur Synonyma.

Lavandula anguſtifolia, Garid. plantes d' Aix t. 60.

Lavandula BLACKVELL, tab. 294.

La Lavende femelle REGNAULT Botanique, miſe à la portée &c. Fig. optima.

2. Lavandula *Stoechas* foliis lanceolato-linearibus, ſpica comoſa, Sp. plant. p. 800,

Stoechas purpurea, C. BAUH. pin. p. 216.

Dictamne de Crete, REGNAULT Botan. fig. pulcra

3. Lavandula *multifida*, foliis duplicato-pinnatifidis, Sp. plant. p. 800.

Lavandula folio diſſecto, C. B. Pin. p. 216.

Lavandula folio diſſecto, BARR. Icon. 798.

Lavandula folio longiore elegantius & tenuius diſſecto, Comm. rar. 27, t. 27.

Lavandula Canarienſis maritima, ſpica multiplici cærulea, PLUK. alm. 209; t. 203, f. 5.

4. Lavandula *dentata* foliis pinnato-dentatis, Sp. plant. pag. 800.

Stoechas folio ſerrato, C. B. Pin. p. 219.

Stoechas folio ſerrato, BARR. Icon. 797.

5. 6. Lavandulæ *Pinnata* & *Carnoſa* a nemine, quantum novimus, nec depictæ ſunt, nec nominatæ.

LOCUS.

Lavandula *Spica* ſponte creſcit per totam Euro-

ropam Auſtralem usque in Helvetiam, nec non in Africa Algierenſi & Oriente paſſim.

Lavandula *Stoechas* Europam quoque auſtralem agnoſcit patriam & in Gallia creſcere deſinit.

Lavandula *dentata* non niſi in Hiſpania & Oriente reperta eſt.

Lavandula *multifida* regionis Bæticæ in Hiſpania indigena.

Lavandulæ *pinnatæ* ſolum natale nondum innotuit; ſed unicum, quod videre licuit ſpecimen, liberalitati debeo D:ni Doct. C. P. THUNBERG, qui pro ſolito ſuo in me favore, plantam hanc, in Anglia acceptam, mecum communicare voluit.

Lavandula *carnoſa* habitat ad Sadraſſam Indiæ Orientalis, ubi in ſicciſſimis creſcit rupibus & muris, tempore calidiſſimo florens, quando eam adeo vexavit æſtus, ut folia mittere coacta ſit. D. D. KÖNIG.

CULTURA.

Qui genuinam plantarum culturam cognoſcere ſtudet, is ſolum earum natale ſibi perſpectum reddere debet; deficiente autem hac notitia, e re eſt, ut a proprietatibus aliarum, quæ cognationem cum illa habent, quid faciendum ſit, judicet; hoc etiam raro fallit, quando ad Ordines rite formatos pertineat planta.

Verticillatæ omnes Ringentes, ſuffruticuloſæ & Spirantes, textura gaudentes fibroſa & denſiore, minorem ſucci nutrientis copiam ad ſuſtentationem requirunt eamque ob cauſſam in ſolo arido & duro potiſ-

potiſſimum creſcunt. Quum rigidiores ſint, coelum amant apertum, ut ventis ſemper pateant. Majorem denique ſolis calorem, quam aliæ complures plantæ, poſtulant, cujus ſufficiens ſatis exemplum præbent colles Hiſpaniæ, ubi omnia fere vegetabilia æſtate conſumit ingens & intolerabilis calor; verticillatæ autem ſuffruticoſæ pleræque hoc præſertim tempore pulchre virent vigentque. Itaque Lavandula, utpote hujus Ordinis planta, ſicciorem & ſabuloſam in primis adamat terram, aërem nudum, locumque apricum; ſæpius tamen accidit, ut ſpongioſiori etiam adſueſcere poſſit ſolo, unde lætius creſcit & folia profert majora; ſed nec tanta calycum copia, nec odore adeo fragrante abundat, quam planta Hiſpanica, antequam conſenuerit frutex.

Multiplicatur autem & propagatur Lavandula non ſolum ramulis, ut verticillatæ omnes ſuffruticoſæ, ſed etiam adnatis junioribus plantulis, quæ verno tempore avelluntur & humo apta tectæ per dies aliquot irrigantur, donec radices protrudere coeperint. Hæc propagandi methodus in primis neceſſaria eſt, quando varietatem quamdam rariorem ſervare & individua augere volumus. De cetero obſervandum, quod melius vigeat planta, ſi vetuſtiores caules tertio quovis anno de novo transplantatæ, ſibi convenienti humo imponantur.

Lavandula *carnoſa* inter congeneres non tantum ſolum poſcit aridiſſimum, ſed calorem etiam ingentem. Eodem modo ac *ſucculentæ* omnes, ramulis propagatur, qui tamen, poſtquam abſciſſi fuerant,

modice ficcari debent, donec curatum fuerit vulnus, quo facto macilentæ committantur humo, ut radices agere poffint.

Cultura minus idonea Lavandulæ, ut & aliis nocet plantis. Si fertilior fuerit terra & inde citius, quam par effet, adoleverit herba, Flores quidem mature producit & magnitudo foliorum mirum in modum augetur; fed jam vix nifi unico durat anno, nec matura perficere valet femina.

Lavandulæ, ut omnibus hujus ordinis, damnum adfert humiditas nimia, quæ intra lignum & corticem hæret, unde feparatur a frutice cortex & planta ipfa nigrefcit.

Ab aëre ftagnante motuque privato debilitantur ramuli, pallefcunt & pereunt.

Lavandulæ omnes, *Carnofa* excepta, fempervirentes funt & folia earum per ipfam hiemem, in Europa Auftrali eis minime noxiam, fub dio perfiftunt. Gelidas Upfaliæ noftræ hiemes adeo pulchre fuftinet Lavandula *Spica*, ut ramis, vel alio quocumque modo eam tegere, vix opus fit; fi autem locum habeat humidiorem, periculum eft, ne vehementia frigoris lædere poffit.

QUALITATES.

Et *olidum* & *fapidum* in hoc Genere facile percipi poffunt.

OLIDUM fpirat Lavandula fenfibus noftris amicum, fragrans, fvave & reficiens; fenfus autem, quem excitat odor, verbis difficilius exprimitur.

SA-

SAPOREM conſtituit amarities cum calore conjuncta, quem tamen levior ſenſus frigoris tollit (ut in Mentha *Piperita*). Eo quoque tempore, quo manditur herba, obſervatur fragrantia olidi, unde ipſum ſapidum aromatis nomine adornaverint nonnulli Materiæ Medicæ Scriptores. De cetero ſapor herbæ idem fere est, ac in ſupra memorata Mentha; ſed vis ejus calefaciens & refrigerans debilior.

In L. *anguſtifolia* fragrantia foliorum minor, quapropter L. *latifolia* illi anteferenda.

L. *Stoechas* fortiorem quidem & odorem & ſaporem, quam L. *Spica*, habere videtur; ſed ut minus grata locum priori dudum ceſſit in officinis.

L. *multifida* non tantum odore omnium fortiſſimo & bituminoſo, ſed etiam amaritie gaudet majori.

L. *dentata* cum *Stoechade* in plurimis convenire videtur.

L. *pinnatæ* nondum innotuerunt qualitates; forte ejusdem indolis, ac L. *multifida*.

L. *carnoſa* odore caret, ut plantæ omnes ſucculentæ, quarum inſenſibilis fere eſt transſpiratio; ſentiri autem poteſt ſapor amarus, ablata in primis materia aquoſa, quæ initio qualitates ejus amaras quaſi involvit.

Olidum Lavandulæ in plantis ſpontaneis potiſſimum quærendum, quum cultæ magnam hujus proprietatis partem amiſerint; præcipue vero cavendum a plantis apricis, ſolo uliginoſo creſcentibus, quæ & ſaporem & odorem habent magis ingratum.

Qualitates Lavandulæ in ſummitatibus herbæ præſertim conſpiciuntur; ſunt enim oleo perpetuo exſudante madidæ.

Fragrantia majori gaudent ante floreſcentiam calyces; hac vero peracta & maturis fere ſeminibus, pars major olidi evaneſcit; unde conſtat, quod colligi debeant hujus Ordinis herbæ, vel ante floreſcentiam, vel eo ipſo, quo florere incipiant, momento. Si gravior fuerit æſtus, tempore matutino legantur plantæ, in uſum medicum deſtinatæ, vel potius fiat collectio, poſtquam plurium dierum anteceſſerunt pluviæ; quum enim eas diutius vexarunt radii ſolares, adeo exſudat olidum, ut ingruente nocte vix quidquam ſuperſit. Nonne major minorve quantitas Olei Eſſentialis, quod deſtillando obtinetur, magnam partem a diverſo collectionis tempore dependet?

Obſervandum præterea putavimus, quod omnes herbæ verticillatæ in Officinis accurate tegi debeant & in vaſis vitreis, probe obturatis, ſervari, ne evaneſcat olidum volatile.

VIRES.

Ad vires Lavandulæ facillime concludi poteſt a qualitatibus & iis, quæ Ordini communes ſunt, proprietatibus; nec quidquam ſingulare hac in re de herba noſtra novimus, niſi quod gratiſſima ſit Orgaſticarum omnium hujus ordinis & Reſolvens conſtituat fragrantiſſimum.

U-

USUS.

I. U. MEDICUS. Singulos enumerare casus, quibus utilitatem præstare posset Lavandula, nec e re esse arbitror, nec angusti permittunt Dissertationis limites. Paucis nominasse sufficiat, usurpari nostro tempore *Flores* (l. rectius calyces *L. Angustifoliæ*) vix interne, sed solummodo externe, ut resolvens, in sacculis. *Spiritus* Lavandulæ externe in Paralysi linguæ, animi deliquiis & quando excitandæ sint vires vitales, commendatur. *Oleum* Lavandulæ vel *Spicæ* plerumque relictum est a Medicis, quum vix obtineri possit sincerum.

II. U. DOMESTICUS. In Hortis plantatur Lavandula ad ornamenta arearum, ubi ob flores pulcherrimos & odorem suavissimum, Buxo palmam præripit.

Verticillatæ, in primis Ringentes, tubum corollæ magnam partem succo melleo habent completum, unde incipiente florescentia a Lepidopteris, Hymenopteris & Dipteris, ut mel extrahant advolantibus, sedulo visitentur; hinc planta Apibus gratissima & frequentius hanc ob caussam colenda, præcipue quum mel reddat odore Lavandulæ fragrantissimum.

Oves Hispaniæ pascentes in collibus, quibus copiosissime crescit Lavandula, carne gaudent sapore præstantissima.

Var. *Latifolia* in condimenta farciminum & lavacra adhibetur. *Calyces* cum corollis Rosarum Species constituunt aromaticas, *Pot pourri* dictas. *Foliis* Lavandulæ ocy-

Ocymo mixtis & in pulverem redactis utuntur Mulieres Arabicæ ad conspergendos crines, non tantum ob odorem gratissimum, sed etiam ut firmentur & fortius crescant capilli. Pulvere eodem malas fricare solent, ut excitetur rubor & tonus fibrarum cutis augeatur *), quem etiam in finem *Acetum* Lavandulæ in Gallia adhibet sequior sexus **). *Oleum* essentiale Pomata qualibet suaveolentia reddit. *Spiritus* (vulgo eau de Lavende) adeo frequentis & varii est usus, ut longum foret omnes & singulos enumerare; Itaque
manus de tabula.

*) FORSSKÅL in litteris. **) Laboratoire de Flore, p. 368.

